

WALENTYNA IGNATCZYK

UWARUNKOWANIA PROSPEKTYWNEGO MODELU RODZINY W OPINII MŁODZIEŻY POLSKIEJ W WIEKU MATRYMONIALNYM

W świadomości społecznej nie ukształtował się jednolity stereotyp modelu rodziny z uwagi na różnorodność postaw determinujących zachowania jednostki społecznej w tym zakresie. Zachowania jednostki stanowią odzwierciedlenie określonej postawy, którą traktujemy jako funkcję hierarchii wartości. Formowanie się postaw rozpoczyna się we wczesnym etapie życia jednostki, a kształtują je czynniki o charakterze subiektywno-objektywnym. Stanowią one odzwierciedlenie ideałów młodzieży, jej poglądów na wartości realnego życia, są rezultatem obserwacji i oceny życia rodzin współczesnych oraz subiektywnych odczuć. Równocześnie należy mieć na uwadze, iż postawy jednostki w kolejnych etapach życia ulegają pewnej transformacji, a więc nie są stałe. Przez postawy rozumiemy pożądaną do zrealizowania w warunkach życia jednostki model, łączący poszczególne role życiowe i zakres ich realizacji. Postawy te można rozpatrywać w okresie przebywania jednostki w rodzinie podstawowej (rodzinie pochodzenia) oraz w rodzinie własnej. W odniesieniu do postaw ukształtowanych w rodzinie podstawowej konieczne jest rozdzielenie postaw wieku pronatalnego od postaw wieku natalnego, natomiast w odniesieniu do jednostki, która rodzinę założyła obserwacja może dotyczyć postaw w kolejnych fazach rozwoju rodziny.

Przedmiot naszych dociekań dotyczy postaw młodzieży w okresie przebywania w rodzinie podstawowej, która w momencie obserwacji znajduje się w wieku natalnym tzn. 18-34 lat. Przez postawy rodzinne młodzieży rozumiemy stosunek młodzieży do zawarcia małżeństwa, dzieciności małżeńskiej oraz uwarunkowań decyzji małżeńskich i prokreacyjnych. Postawy młodzieży wobec modelu życia, czyli aspiracje życiowe, są od wielu lat przedmiotem zainteresowania sociologów i psychologów, lecz niestety, jak dotąd niewiele uwagi poświęca się aspiracjom rodzinnym tej grupy społeczności¹.

¹ Z. Skorny, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Wrocław 1980, ss. 237.

Badania prowadzone przez socjologów są, jak dotąd sondażowe² obejmują małą liczebnie próbę i dotyczą wyselekcjonowanej subpopulacji osób uczących się. Tym samym rezultaty tych badań nie stwarzają podstaw do szerszych uogólnień na całą populację młodzieży w wieku matrymonialnym.

Szersze badania w ujęciu interdyscyplinarnym z punktu widzenia celu demograficznego zostały podjęte z inspiracji prof. Stanisława Borowskiego ówczesnego kierownika Zakładu Statystyki i Demografii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. S. Borowski wyraził pogląd, że: „postawy małżeńskie i prokreacyjne młodzieży w wieku matrymonialnym są ukształtowane i mogą służyć do formułowania hipotez przyszłego modelu rodziny polskiej”³. Przy opracowywaniu koncepcji modelu świadomie odstąpiono od metody ekstrapolacji, która jak wykazują doświadczenia w przypadku mikrostruktur demograficznych, często okazuje się zawodna⁴.

Postawy młodzieży traktujemy jako nośniki informacji o charakterze prospektywnym. Stanowią one odzwierciedlenie:

- a) indywidualnych poglądów wynikających z wyobrażeń o przyszłej rodzinie własnej;
- b) oceny życia rodzin współczesnych;
- c) wyrazem świadomości społecznej na temat instytucji małżeństwa i rodziny ukształtowanej w określonych warunkach czasowo-przestrzennych⁵.

Projekcję modelu rodziny prospektywnej oparto na wynikach badań ankietowych w zakresie postaw i preferencji rodzinnych młodzieży, będącej w momencie obserwacji w wieku 18-34 lat (ankieta: Wielkość rodziny w opinii młodzieży w wieku matrymonialnym). Uzyskany materiał empiryczny został opracowany według dwóch momentów krytycznych

² Por. M. in. F. Adamski, *Modele rodziny w świadomości młodzieży współczesnej*, KiS 1968 r. XII, nr 1, s. 185-191; L. Dyczewski, *Rodzina polska i kierunki jej przemian*, Warszawa 1981, s. 23-25; R. Dyoniziak, *Młodzieżowa „podkultura”*, Studium Socjologiczne Warszawa 1965, s. 207; H. Izdebska, *Miejsce rodziny w hierarchii wartości w wypowiedziach młodzieży w: Przemiany rodziny polskiej*, Warszawa 1975, s. 279-283; M. Michalczyk, *Małżeństwo i rodzina w opinii robotniczej*, Górnośląskie Studia Socjologiczne 1975, t. 11, s. 119-136; H. Swida, *Model rodziny w świadomości młodzieży*, w: *Rodzina polska lat siedemdziesiątych*, Warszawa 1982.

³ S. Borowski, *Funkcje prokreacyjne rodziny polskiej*, *Demografia społeczna*, Warszawa 1974, s. 84-154.

⁴ S. Wierchosławski, *Demograficzno-społeczne i biologiczne problemy rodziny i społeczeństwa*, *Studia nad optymalizacją struktur i procesów demograficznych w PRL, Raporty końcowe z badań w latach 1976-1980*, Warszawa, 1982, s. 175-232.

⁵ W. Ignatczyk, *Postawy i preferencje młodzieży w wieku matrymonialnym i metody ich optymalnego kształtowania*, Biuletyn Rządowej Komisji Ludnościowej, Warszawa 1981, Nr 29, s. 5-17.

1970⁶ i 1980. Badanie miało charakter diagnostyczno-metodo logiczny. Studia o charakterze diagnostycznym zmierzały do analizy postaw młodzieży, określenia prospektywnego modelu rodziny oraz identyfikacji czynników warunkujących zawarcie małżeństwa i dzietność rodziny, natomiast aspekt metodologiczny wyraził się w konstrukcji prospektywnych tablic eliminacji w zakresie: częstości pierwszych związków małżeńskich, powiększenia rodziny oraz średnich odstępów genetycznych⁷.

Wyniki badania opinii społecznej młodzieży wieku natalnego przełożono na charakterystyki liczbowe, które wykorzystano do określenia prospektywnych zachowań młodzieży. Przyjęta procedura badawcza przyniosła rezultaty, które były podstawą oceny, jak w przyszłości mogą być realizowane interesujące nas zdarzenia demograficzne.

Z punktu widzenia ogólnego celu badania za nader istotną uznano identyfikację czynników warunkujących przyszłe zachowania młodzieży w odniesieniu do zawarcia związku małżeńskiego i dzietności małżeńskiej. Przyjęto, iż diagnoza uwarunkowań modelu przyszłej rodziny polskiej winna umożliwić sformułowanie przesłanek dla polityki społeczno-ludnościowej państwa na rzecz rozwoju rodziny.

Pytanie dotyczące uwarunkowań zawarcia związku małżeńskiego oraz płodności małżeńskiej w kwestionariuszu ankietowym zostało sformułowane w postaci otwartej. Dało to możliwość uzyskania odpowiedzi niekierowanych, zgodnych z postawami młodzieży. Równocześnie niezbędne stało się sformułowanie hipotetycznych warunków zawarcia małżeństwa i płodności małżeńskiej. Wyodrębniono 4 grupy czynników zawarcia małżeństwa oraz 6 grup czynników płodności małżeńskiej. Następnie, dla każdej grupy określono zmienne, które mogły wystąpić w wypowiedziach młodzieży.

U w a r u n k o w a n i a z a w a r c i a m a ł ż e ń s t w a

- Grupa I — psychosocjologiczne: 1) uczucie, 2) warunki wewnętrzne partnera (charakter, wartości duchowe, kultura, intelekt), 3) warunki zewnętrzne partnera (uroda, aparycja, wdzięk osobisty), 4) inne;
- Grupa II — społeczne: 1) zdobycie zawodu, wykształcenie, 2) podjęcie pracy zawodowej (awans, stanowisko w pracy), 3) odbycie służby wojskowej;
- Grupa III — mieszkaniowe: 1) własne mieszkanie, 2) urządzenie mieszkania, 3) możliwość wspólnego zamieszkania u rodziców, w DS, w HR;

⁶ Pełna synteza dla momentu krytycznego 1970 r. została zawarta w: S. Borowski. *Preferencje rodzinne młodzieży w wieku matrymonialnym*, SD 1977, z. 50, s. 25 - 50.

⁷ W. Ignatczuk, *Raport końcowy tematu opracowany w ramach Problemu Węzłowego 11.5 „Optymalizacja struktur i procesów demograficznych w PRL”*.

Grupa IV — materialne: 1) dobra sytuacja materialna, 2) **pomoc** materialna, 3) posiadanie dóbr trwałych wyższego **rzędu** (samochód, domek letniskowy, inne).

Uwarunkowania płodności małżeńskiej

Grupa I — psychosocjologiczne i kulturowe: 1) zgodne współżycie małżonków, 2) zgodne poglądy na liczbę dzieci, 3) możliwość rozwoju kulturalno-intelektualnego, 4) pomoc partnera w wychowaniu dzieci starszych, 5) nierównowaga płci, 6) inne (nieplanowana ciąża);

Grupa II — zdrowotno-wychowawcze: 1) dobre zdrowie małżonków, 2) dobre zdrowie dzieci starszych, 3) brak trudności wychowawczych, 4) odchowanie dzieci starszych, 5) pomoc rodziny w wychowaniu dziecka (dzieci), 6) inne;

Grupa III — mieszkaniowe: 1) otrzymanie mieszkania, 2) urządzenie mieszkania, 3) większe mieszkanie, 4) wspólne mieszkanie u rodziny, w DS, w HR, na pokoju, 5) inne;

Grupa IV — finansowe: 1) wysokie zarobki, 2) przerwa w pracy zawodowej matki, 3) praca w domu (zlecona, chałupnicza) matki, 4) pomoc finansowa rodziny, 5) stabilizacja materialna, 6) nabycie dóbr trwałych wyższego rzędu, 7) inne;

Grupa V — polityka społeczno-ekonomiczna państwa: 1) wyższe dodatki rodzinne, 2) dłuższe urlopy macierzyńskie, 3) korzystanie z urzędów socjalnych (żłobek, przedszkole, świetlica), 4) dobre zaopatrzenie rynku, 5) inne;

Grupa VI — inne.

Równocześnie dla płodności małżeńskiej uwzględniono, hipotetycznie, możliwość odpowiedzi respondenta, iż preferowany model dzietności będzie realizowany bez względu na warunki.

Źródło informacji na temat uwarunkowań zawarcia małżeństwa i dzietności małżeńskiej stanowią materiały empiryczne zgromadzone w Banku Informacji o Rodzinie Zakładu Statystyki i Demografii Instytutu Cybernetyki Ekonomicznej w Poznaniu. Materiał empiryczny poddany opracowaniu statystycznemu dotyczy obserwacji w momencie krytycznym 1 I 1980 r. i pochodzi z północno-zachodnich województw Polski (próba 5486 kwestionariuszy ankietowych).

Biorąc pod uwagę cel dociekań, dokonano podziału zbiorowości na subpopulacje jednorodne według kryteriów społeczno-demograficznych istotnych w problemie, a które mogą różnicować postaw młodzieży. Są to: płeć, wiek w momencie obserwacji, deklarowany wiek zawarcia związku małżeńskiego, stosunek do nauki i pracy, poziom wykształcenia, środowisko miejsca stałego zamieszkania.

Tabela 1

Respondenci według wieku oraz środowiska miejsca zamieszkania

Wiek w momencie obserwacji w latach	Ogółem		Wsie		Miasta		
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	
	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	
	W liczbach bezwzględnych						
Razem	5486	2523	1873	867	3613	1656	1957
do 19 lat	1666	714	638	253	1028	461	567
20 - 24	3312	1518	1029	476	2283	1042	1241
25 - 29	405	238	169	116	236	122	114
30 i więcej	103	53	37	22	66	31	35
	W liczbach względnych						
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
do 19 lat	30,4	28,3	34,1	29,2	28,5	27,8	28,9
20 - 24	60,4	60,2	54,9	54,9	63,1	62,9	63,4
25 - 29	7,4	9,4	9,0	13,4	6,5	7,4	5,9
30 i więcej	1,9	2,1	2,0	2,5	1,9	1,9	1,8
Razem	100,0	46,0	100,0	46,3	100,0	45,8	54,2
do 19 lat	100,0	43,0	100,0	39,3	100,0	44,8	55,2
20 - 24	100,0	45,8	100,0	46,2	100,0	45,6	54,4
25 - 29	100,0	58,8	100,0	68,6	100,0	51,7	48,3
30 i więcej	100,0	51,4	100,0	59,4	100,0	47,0	53,0

Źródło: Opracowano w Ośrodku Przetwarzania Informacji Akademii Ekonomicznej w Poznaniu na podstawie danych Banku Informacji o Rodzinie, Zakładu Statystyki i Demografii AE w Poznaniu.

W próbie poddanej badaniu znalazło się 34,1% młodzieży ze środowiska wiejskiego oraz 65,9% ze środowiska miejskiego (tab. 1). Uwzględniając cechę płęć u respondentów z miast znalazło się 45,5% mężczyzn i 54,5% kobiet, natomiast w środowisku wiejskim odpowiednio 46,3% mężczyzn i 53,7% kobiet. Równocześnie zauważono, iż najliczniejszą subpopulację stanowi młodzież w wieku 20 - 24 lat (60,4%), a w przedziale 30 - 34 lat mamy nielicznych reprezentantów stanu wolnego, przy dużej niechęci do udzielania odpowiedzi. Z uwagi na charakterystyczne wypowiedzi tej grupy młodzieży zdecydowano nie eliminować jednak subpopulacji w wieku 30 - 34 lat.

W badanej zbiorowości, aż 96% młodzieży wyraziło pragnienie zawarcia związku małżeńskiego, równocześnie określając w którym roku życia⁸ i po spełnieniu jakich warunków pragną go zawrzeć. W zakresie wieku planowanego zawarcia małżeństwa postawy respondentów różnicuje płęć i środowisko miejsca zamieszkania. Respondenci środowiska wiejskiego planują zakładanie rodziny w niższych przedziałach wieku aniżeli młodzież z miast. Jednocześnie, kobiety swe plany matrymonialne koncentrują w przedziale 20 - 24 lat, a mężczyźni po 24 roku życia. Bardzo niski odsetek młodzieży odsuwa swe aspiracje matrymonialne na lata po 30 roku życia, warunkując to pragnieniem „użycia życia” i uzyskaniem wysokiego standardu życiowego, czyli pełnego zaspokojenia innych aspiracji życiowych. Nasze rozważania koncentrujemy na analizie uwarunkowań młodzieży, która wyrażając pragnienie zawarcia związku małżeńskiego jednocześnie przeważnie określa, co winno być spełnione dla realizacji najważniejszej z ich punktu widzenia aspiracji życiowej. Rezultaty badania prezentujemy w tabelach 2- 4.

U ogółu młodzieży dominują uwarunkowania społeczne i mieszkaniowe, przy czym do uprzedniego zdobycia zawodu, wykształcenia, aspiruje 47,2% respondentów, a mieszkania 36,2%. Postawy młodzieży w grupie uwarunkowań społecznych różnicuje wiek w momencie obserwacji, planowany wiek zawarcia małżeństwa, płęć oraz poziom wykształcenia. Młodzież uzależnia zawarcie związku małżeńskiego od uprzedniego zdobycia wykształcenia w subpopulacji w wieku poniżej 19 lat w 57,1%, w wieku 20 - 24 lata w 47%, w wieku 25 - 29 lat tylko w 19%. Uwzględniając stosunek do nauki i pracy zauważono, iż w wypowiedziach młodzieży uczącej się w 65,8%, a uczącej się i pracującej w 54% również dominuje pragnienie uprzedniej stabilizacji zawodowej. Charakterystyczne, że respondenci szkół średnich zawodowych często wiążą zawarcie małżeństwa z uprzednim podjęciem pracy, a młodzież studiująca złasz-

⁸ W. Ignatczyk, *Hipotezy rozwoju przyszłej rodziny polskiej w świetle analizy postaw młodzieży stanu wolnego*, Ogólnopolska Konferencja Demograficzna, Współczesna Rodzina Polska, Przeobrażenia, uwarunkowania i kierunki rozwoju, Sesja I; *Czynniki kształtujące wielkość i strukturę rodziny*, Poznań 1982, s. 187-211.

cza żeńska wyraża wolę zawarcia związku często pod koniec studiów lub krótko po ich ukończeniu.

Deklaracje małżeńskie w omawianej grupie uwarunkowań różnicuje także planowany wiek założenia rodziny. W szczególności planujący małżeństwo w przedziale 20 - 24 lat w 52,9% wiążą jego zawarcie ze zdobyciem zawodu. Również zmienna, „poziom wykształcenia” różnicuje istotnie preferencje młodzieży: 74,2% respondentów z wykształceniem niepełnym wyższym oraz 70,2% ze średnim warunkuje zawarcie związku zdobyciem wykształcenia. Bardzo charakterystyczne okazało się, iż młodzież żeńska silniej aspiruje do uprzedniego zdobycia wykształcenia (tab. 4). Uzyskane rezultaty uzasadniają hipotezę, iż pragnienie zdobycia wykształcenia wpływa na odroczenie decyzji małżeńskiej.

Z kolei, grupa uwarunkowań mieszkaniowych dominowała w wypowiedziach 36,8% respondentów, przy czym młodzież deklaruje pragnienie posiadania mieszkania własnego (przez siebie lub partnera), rzadko wyrażając pragnienie wspólnego zamieszkania u rodziców, w domu studenckim czy hotelu robotniczym. Ranga tego czynnika zmienia się w grupach wiekowych (tab. 2) i według płci (tab. 3, 4). Respondenci w wieku poniżej 20 lat w 27,7% (kobiety — 30%, mężczyźni w 24,6%) przywiązują wagę do posiadania mieszkania przed ślubem. Dla subpopulacji w wieku 20 - 24 lat sprawa uprzedniej stabilizacji mieszkaniowej jest nader istotna. Tu do potrzeby uprzedniej stabilizacji mieszkaniowej przyznaje się 39,7% respondentów, przy czym kobiety w 41,2%, a mężczyźni w 37,6%, subpopulacja zaś młodzieży powyżej 30 roku życia w 10,5% warunkuje zawarcie związku małżeńskiego otrzymaniem własnego mieszkania. Zmienna „planowany wiek założenia rodziny” nieznacznie różnicuje postawy młodzieży w zakresie uwarunkowań mieszkaniowych. Sprawy te traktuje młodzież z każdej przyszłej grupy małżonków bardzo poważnie. Do uprzedniej stabilizacji mieszkaniowej aspiruje 36,6 - 43,0% respondentów. Można przypuszczać, iż niezaspokojone aspiracje mogą istotnie determinować decyzję małżeńską, odraczając w czasie termin zawarcia związku. Z kolei, na postawy młodzieży w zakresie uwarunkowań mieszkaniowych istotnie wpływa „poziom wykształcenia”. Zauważamy że, im wyższy poziom wykształcenia, tym częściej respondent wiąże przyszłe małżeństwo z uprzednim uzyskaniem mieszkania. Tu dyspersja wypowiedzi jest duża. Młodzież z wykształceniem wyższym w 50,6% uzależnia — od uzyskania mieszkania — zawarcie związku, a z niepełnym podstawowym tylko w 20%.

Motywacje materialne okazały się mało istotne. Bardzo rzadko (3,8%) posiadanie dóbr trwałych wyższego rzędu, dobra sytuacja materialna (13,1-16%) były określane jako warunki konieczne do zawarcia związku małżeńskiego.

Niezmiernie zaskakującym okazał się fakt, iż motywacje z grupy psychosocjologicznej są formułowane przez młodzież ogólnikowo. Przewa-

Tabela 2

Postawy młodzieży wobec małżeństwa w zależności od wybranych cech demograficzno-społecznych

OGÓLEM

Wyszczególnienie	Warunki zawarcia małżeństwa														Brak infor- macji		
	Psycho-socjologiczne				społeczne				mieszkaniowe				materiałowe				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14			
w liczbach względnych w stosunku do ogółu odpowiedzi młodzieży danej subpopulacji																	
1. Wiek w momencie obser- wacji																	
19 i mniej	1,9	2,8	1,0	16,0	57,1	27,7	10,9	27,7	1,8	0,4	11,0	0,0	1,2	1,1	10,0		
20 - 24	3,2	3,9	2,4	20,7	47,0	25,5	7,3	39,7	2,6	0,4	16,6	0,1	2,2	1,7	9,3		
25 - 29	4,0	8,1	5,4	30,1	16,0	10,9	0,7	45,7	4,0	0,0	24,0	0,9	1,7	2,2	4,0		
30 - 34	5,7	17,0	11,3	35,8	11,3	7,5	1,9	32,1	0,0	0,0	7,5	0,0	0,0	0,0	13,2		
35 i więcej	5,3	5,3	5,3	26,3	5,3	0,0	0,0	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	63,2		
2. Deklarowany wiek zawarcia małżeństwa																	
19 i mniej	4,3	8,7	4,3	26,1	34,8	21,7	0,0	43,5	0,0	0,0	13,0	0,0	0,0	14,3	7,4		
20 - 24	3,2	4,0	1,9	20,3	52,9	28,6	7,5	36,6	2,4	0,2	14,5	0,1	1,3	0,9	7,2		
25 - 29	2,0	3,3	2,2	10,6	48,0	23,1	10,1	38,9	2,5	0,1	14,9	0,0	2,4	2,3	6,2		
30 - 34	7,1	5,3	5,6	30,2	27,0	17,5	1,6	38,1	3,6	0,4	18,7	0,0	5,6	3,6	11,5		
35 i więcej	2,8	13,9	8,3	44,4	16,7	13,9	0,0	27,8	2,8	0,0	19,4	0,0	0,0	0,0	13,9		
3. Stosunek do nauki i pracy uczy się pracuje uczy się i pracuje																	
uczy się	2,8	3,1	1,7	17,4	65,8	33,7	7,5	33,4	2,3	0,4	14,7	0,1	1,5	0,7	7,3		
pracuje	2,9	5,5	3,1	25,0	18,1	11,7	8,4	40,2	2,6	0,3	14,2	0,0	2,3	2,9	14,3		
uczy się i pracuje	4,0	3,5	3,0	15,5	54,0	20,0	5,0	41,5	2,0	0,0	13,5	0,0	3,0	2,0	10,5		

4. Wykształcenie respondenta

wyższe	4,9	2,5	1,2	19,8	29,6	16,0	1,2	50,6	4,9	0,0	16,0	0,0	1,2	0,0	8,6
niepelne wyższe	3,0	4,2	7,4	24,1	74,2	24,2	2,1	32,6	2,1	0,0	14,4	0,0	2,0	0,8	9,0
policealne ukończone	2,1	4,8	2,1	23,3	49,3	24,0	4,8	48,6	4,1	0,0	12,0	0,0	0,0	2,1	6,8
średnie ukończone	2,9	3,6	2,0	21,7	51,2	34,2	5,8	40,9	2,0	0,0	15,3	0,2	1,8	1,3	8,5
niepelne średnie	2,7	2,7	1,3	12,5	70,2	28,1	7,5	29,5	2,6	0,4	14,8	0,0	1,5	0,7	7,6
zasadnicze zawodowe	2,4	4,6	3,4	23,4	19,6	34,6	14,0	38,2	3,2	0,3	13,5	0,0	2,8	2,6	13,1
podstawowe ukończone	4,4	7,8	3,8	29,2	12,3	12,3	7,4	31,4	1,1	0,4	12,5	0,0	2,1	3,6	19,5
podstawowe nieukończone	0,0	13,3	0,0	46,7	13,3	11,0	6,7	20,0	6,7	0,0	6,7	0,0	0,0	0,0	26,7

Źródło: por. tabela 1.

UWARUNKOWANIA ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA: 1 - wzajemne uczucie partnerów, 2 - warunki wewnętrzne partnera, (charakter, wartości duchowe, intelekt, kultura), 3 - warunki zewnętrzne partnera (aparycja, uroda, wdzięk osobisty), 4 - inne psychologiczne (odpowiedni partner), 5 - zdobycie wykształcenia (zawód, ukończenie studiów), 6 - podjęcie pracy zawodowej (awans stanowisko w pracy), 7 - odbycie służby wojskowej, 8 - posiadanie mieszkania, 9 - urządzenie mieszkania, 10 - wspólne zamieszkanie małżonków w hotelu robotniczym, domu studenckim, wynajęty pokój, 11 - dobra sytuacja materialna, 12 - pomoc materialna rodziny, 13 - posiadanie dóbr trwałych wyższego rzędu

14 - inne ekonomiczne - brak informacji, nie wie.

Kodowane jednorazowo od 0 - 5 warunków podanych przez respondenta.

Postawy młodzieży wobec małżeństwa w zależności od wybranych cech demograficzno-społecznych

Wyszczególnienie	MEZCZYŹNI														Brak infor- macji						
	Psycho-socjologiczne							Warunki zawarcia małżeństwa													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14							
w liczbach względnych w stosunku do ogółu odpowiedzi młodzieży danej subpopulacji																					
1. Wiek w momencie obserwacji																					
19 i mniej	1,1	1,8	0,6	16,9	48,2	21,6	24,1	24,6	1,1	0,6	11,8	0,0	1,7	1,5	9,9						
20 - 24	3,0	2,8	2,2	19,4	42,0	23,1	14,6	37,6	2,2	0,2	18,3	0,1	3,5	2,2	9,4						
25 - 29	4,6	10,9	6,7	34,0	14,7	10,9	1,3	43,3	2,5	0,0	16,0	0,0	2,1	2,1	12,6						
30 - 34	8,8	23,5	14,7	35,3	5,9	2,9	0,0	29,4	0,0	0,0	11,8	0,0	0,0	0,0	11,8						
35 i więcej	11,2	10,2	10,8	34,5	10,9	0,0	0,0	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	55,8						
2. Deklarowany wiek zawarcia małżeństwa																					
19 i mniej	0,0	0,0	0,0	39,9	18,9	21,1	0,0	35,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,6						
20 - 24	3,0	2,7	1,3	20,9	20,9	40,4	19,4	23,9	32,2	1,7	0,3	15,1	0,1	2,6	7,4						
25 - 29	1,8	3,1	2,3	19,6	45,9	23,8	14,6	37,7	2,0	0,1	16,2	0,0	2,8	2,3	6,1						
30 - 34	8,7	7,7	5,5	27,9	30,1	19,7	0,0	36,6	3,3	0,0	24,0	0,0	6,0	4,4	11,5						
35 i więcej	3,6	17,9	10,7	39,3	14,3	17,9	0,0	32,1	3,6	0,0	24,7	0,0	0,0	0,0	14,3						
3. Stosunek do nauki i pracy																					
uczy się	2,5	2,2	1,6	16,5	60,9	29,4	16,8	32,2	1,9	0,2	15,6	0,0	2,2	0,7	7,4						
pracuje	2,9	5,3	3,0	25,4	16,0	11,1	14,8	36,7	1,8	0,4	16,8	0,1	3,3	3,4	13,0						
uczy się i pracuje	2,4	3,6	4,8	16,7	42,9	22,6	11,9	40,5	3,6	0,0	15,5	0,0	4,8	3,6	14,3						
4. Wykształcenie respondenta																					
wyższe ukończone	7,1	4,8	2,4	23,8	35,7	21,4	2,4	47,6	2,4	0,0	19,0	0,0	0,0	0,0	7,1						
niepelne wyższe	4,4	5,5	4,4	27,8	69,9	17,8	5,5	36,3	0,0	0,0	18,7	0,0	12,6	1,1	7,3						
policealne ukończone	2,9	5,7	0,0	20,0	48,6	40,8	0,0	50,9	0,0	0,0	25,0	0,0	0,0	0,0	5,7						
średnie ukończone	3,0	1,9	2,9	21,9	48,6	26,8	17,1	48,6	8,6	0,0	17,1	0,1	2,9	1,6	7,4						
niepelne średnie	2,2	2,4	1,9	12,0	66,7	27,9	13,2	38,8	1,7	0,3	18,0	0,0	2,4	1,2	8,3						
zasadnicze zawodowe	1,6	4,1	1,4	22,4	18,1	12,7	17,6	25,5	1,7	0,4	13,9	0,0	3,3	2,6	13,1						
podstawowe ukończone	4,7	8,9	2,9	28,4	8,9	9,3	20,5	36,1	2,3	0,4	15,4	0,0	3,5	4,3	16,7						
podstawowe nieukończone	0,0	0,0	3,9	37,5	25,6	37,5	12,5	25,0	12,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25,0						

Źródło: por. tabela 1.
Uwarunkowania: patrz tabela 2.

Postawy młodzieży wobec małżeństwa w zależności od wybranych cech demograficzno-społecznych

KOBIECY

Wyszczególnienie	Warunki zawarcia małżeństwa														Brak infor- macji				
	Psycho-socjologiczne				społeczne				mieszkańciewe				materialne						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14					
w liczbach względnych w stosunku do ogółu odowiedzi młodziędzy danej subpopulacji																			
1. Wiek w momencie obserwacji																			
19 i mniej	2,4	3,5	1,4	15,2	63,8	32,4	0,9	30,0	2,3	0,3	10,5	0,0	0,8	0,8	10,1				
20 - 24	3,3	4,8	2,6	21,9	51,2	27,5	1,1	41,2	3,0	0,5	15,2	0,1	1,1	1,3	9,2				
25 - 29	3,0	4,2	3,6	24,6	18,0	10,8	0,0	49,1	6,0	0,0	7,8	0,0	1,2	12,4	6,8				
30 - 34	0,0	5,3	5,3	36,8	21,1	15,8	0,0	36,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,8				
35 i więcej	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	70,0				
2. Deklarowany wiek zawarcia małżeństwa																			
19 i mniej	5,6	11,1	5,6	22,2	38,9	22,2	0,0	44,4	0,0	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	16,7				
20 - 24	3,3	4,5	2,2	20,1	57,7	32,1	1,3	38,3	2,7	0,2	14,3	0,1	0,8	0,9	7,1				
25 - 29	2,9	3,9	2,1	19,6	52,7	21,4	0,2	41,5	3,7	0,2	11,9	0,0	1,4	2,3	6,4				
30 - 34	2,8	10,1	5,8	36,2	18,8	11,6	0,0	42,0	4,3	1,4	4,3	0,0	4,3	1,4	10,6				
35 i więcej	0,0	0,0	0,0	62,5	25,0	0,0	0,0	0,0	12,4	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	10,5				
3. Stosunek do nauki i pracy																			
uczy się	2,9	3,7	1,8	18,1	69,3	36,8	0,9	34,2	2,7	0,5	14,0	0,1	0,9	0,6	7,2				
pracuje	2,9	5,7	3,2	24,5	20,5	12,4	1,1	44,1	3,5	0,3	11,3	0,0	1,1	2,3	16,2				
uczy się i pracuje	5,2	3,4	1,7	14,7	62,5	18,1	0,0	42,2	0,9	0,0	12,1	0,0	1,7	0,9	7,8				
4. Wykształcenie respondenta																			
wyższe ukończone	2,6	0,0	0,0	15,4	23,1	10,3	0,0	53,8	7,7	0,0	12,8	0,0	2,6	0,0	10,3				
niepelne wyższe	2,1	3,4	4,5	17,1	71,5	26,4	0,0	23,8	3,4	0,0	8,0	0,0	0,0	0,7	10,5				
policealne ukończone	1,8	4,5	1,8	24,3	49,5	32,4	0,9	48,6	2,7	0,0	13,5	0,0	0,0	2,7	7,2				
średnie ukończone	2,8	4,9	2,1	21,6	52,9	28,9	0,8	42,3	2,2	0,5	13,5	0,2	1,0	1,1	9,3				
niepelne średnie	3,0	2,9	1,2	12,8	73,6	38,9	0,6	32,0	3,1	0,3	15,4	0,0	1,0	0,3	7,1				
zasadnicze zawodowe	3,8	5,6	4,3	25,3	22,5	11,5	1,8	42,0	4,9	0,5	10,0	0,0	2,0	2,6	13,3				
podstawowe ukończone	4,2	6,8	3,7	30,2	16,3	13,0	2,3	29,8	0,9	0,5	7,9	0,0	0,5	2,8	22,8				
podstawowe nieukończone	0,0	14,6	14,0	57,1	0,0	0,0	0,0	14,3	0,0	0,0	14,3	0,0	0,0	0,0	28,6				

Źródło: por. tabela 1.
Uwarunkowania: patrz tabela 2.

żają odpowiedzi znalezienie odpowiedniego partnera (20,4%), a rzadziej określano cechy osobowości partnera, które respondent aprobowałby. Również rzadziej wskazywano, iż sfera emocjonalna, uczucie będzie decydowało o zawarciu związku. Przyczyn takiego formułowania swych oczekiwań przez młodzież upatrujemy w:

— traktowaniu tych spraw jako intymnych i niechętniej odpowiedzi szczegółowej na ten temat,

— posiadaniu partnera do małżeństwa i wspólnym oczekiwaniu na spełnienie dalszych, innych uwarunkowań pozwalających na zawarcie małżeństwa,

— braku sprecyzowanego poglądu respondenta na ten temat.

Stwierdzono dużą dyspersję wypowiedzi respondentów w zakresie uwarunkowań sfery psychosocjologicznej: 19,8-46,7%. Charakterystyczne okazało się, że im niższy poziom wykształcenia tym bardziej chętne i częstsze były odpowiedzi młodzieży, motywujące małżeństwo uczuciem.

Jednocześnie średnio 10,1% młodzieży nie udzieliło odpowiedzi na temat uwarunkowań swego przyszłego związku. Uwzględniając poziom wykształcenia stwierdzono, że dominuje brak wypowiedzi młodzieży z wykształceniem niepełnym podstawowym, co wiązać należy prawdopodobnie z nieumiejętnością sprecyzowania poglądów. Równocześnie, im starsza osoba udzielała odpowiedzi, tym częściej zakres uwarunkowań był skromniejszy.

Płeć nie dyferencjonuje natomiast postaw młodzieży w zakresie wyboru grup uwarunkowań. Jedynie w obrębie danej grupy dostrzega się pewną dyspersję postaw mężczyzn i kobiet. Ponadto, deklaracje młodzieży męskiej w 16% warunkowane są ukończeniem służby wojskowej. Analiza porównawcza z uwagi na cechę „środowisko stałego miejsca zamieszkania w przekroju miasto—wieś”, nie uzasadnia hipotezy o istotnej różnicy postaw młodzieży w badanym zakresie. Zarówno respondenci środowiska wiejskiego jak i miejskiego podobnie aspirują do zaspokojenia swych potrzeb życiowych, przy czym wyższy jest odsetek młodzieży wiejskiej w subpopulacji młodszej wiekiem, która zwraca uwagę na konieczność realizacji uwarunkowań z grupy psychosocjologicznej.

Charakterystyczne, iż część respondentów deklarując pragnienie zawarcia związku małżeńskiego zwraca uwagę, że mogą wystąpić przeszkody w urzeczywistnieniu ich planów. Zwłaszcza młodzież męska środowiska wiejskiego sygnalizuje trudności w znalezieniu partnerki, pragnącej wspólnie pracować w gospodarstwie rolnym, natomiast młodzież z miast widzi trudności z powodu kłopotów mieszkaniowych.

Uzyskane rezultaty badawcze w zakresie uwarunkowań zawarcia związku małżeńskiego pozwala stwierdzić, że młodzieży zależy na zawarciu małżeństwa. W hierarchii swych aspiracji młodzież obojga płci, zarówno w środowisku wiejskim jak i miejskim, traktuje małżeństwo jako potrzebę nadrzędną. Wydaje się, iż można sformułować pogląd o po-

ważnym traktowaniu instytucji małżeństwa przez młodzież polską, która równocześnie widzi konieczność uprzedniego zaspokojenia potrzeb niezbędnych dla trwałości związku małżeńskiego tzn. potrzeb ze sfery psycho-socjologicznej, kulturowej oraz społeczno-ekonomicznej.

Przyjęte postępowanie badawcze zmierzało również do rozpoznania rodzicielskich aspiracji młodzieży. W szczególności, interesowało nas,

Tabela 5
Postawy młodzieży wobec planowanej dzietności w zależności od wieku r spondenta

MĘŻCZYŹNI

Wyszczególnienie	Ważki dzietności							
	1	2	3	4	5	6	7	8
	w liczbach względnych w stounku do subpopulacji wyodrębnionej ze względu na wiek w momencie obserwacji oraz i -tą dzietność							
Razem	27,2	8,3	19,5	49,0	48,1	3,0	43,7	11,0
1. Planowane dziecko								
– pierwsze	19,3	1,2	3,8	32,4	20,0	1,4	45,6	2,2
– drugie	6,6	6,2	11,4	14,1	21,1	2,0	53,4	3,4
– trzecie	5,4	4,4	23,5	11,2	24,9	2,0	41,6	8,1
– dalsze	9,9	4,4	18,7	14,3	27,5	2,3	34,0	9,8
2. Wiek w momencie obserwacji								
– planowane dziecko i -tej kolejności								
20 i mniej								
– pierwsze	17,8	0,4	3,0	30,4	22,0	1,5	45,2	3,5
– drugie	6,1	5,1	10,9	12,0	21,7	1,4	56,2	4,7
– trzecie	5,0	4,5	19,4	12,1	27,7	2,5	36,4	10,1
– dal ze	3,3	6,7	19,9	16,6	29,9	3,3	33,3	16,7
20 – 24								
– pierwsze	21,0	1,6	2,9	34,1	20,4	1,4	44,3	1,7
– drugie	7,4	7,4	12,3	14,8	15,5	2,4	51,6	3,0
– trzecie	6,0	5,7	20,7	11,1	25,3	2,3	42,6	7,8
– dal ze	15,6	4,9	21,6	15,7	27,4	2,0	47,1	5,9
25 – 29								
– pierwsze	10,4	0,9	1,5	29,9	15,1	0,5	55,0	1,8
– drugie	3,2	3,9	8,8	16,1	23,9	2,0	54,9	1,9
– trzecie	–	–	12,6	10,8	14,5	–	50,9	3,6
– dalsze	–	–	–	–	40,0	–	40,0	–
30 i więcej								
– pierwsze	25,1	–	2,8	19,5	8,4	–	52,8	2,8
– drugie	12,5	–	3,1	18,7	12,3	3,1	65,6	–
– trzecie	25,7	–	–	–	12,7	–	50,0	12,5
– dalsze	–	–	–	–	–	–	66,7	–

Źródło: Por. tabela 1.

UWARUNKOWANIA PREFEROWANEJ i -TEJ DZIETNOŚCI: 1 - Psychosocjologiczne i kulturowe, 2 - Nieplanowana ciąża, brak równowagi płci, 3 - Zdrowotne i wychowawcze, 4 - Mieszkaniowe, 5 - Finansowo-materialne, 6 - Polityka społeczno-ekonomiczna państwa, 7 - Bez względu na warunki, 8 - Brak informacji.

czy i które z wyróżnionych hipotetycznie warunków płodności młodzież wybierze. Rezultaty badawcze w postaci syntetycznej, prezentujemy w tabelach 5- 8 (ponieważ respondent mógł podać od 0 do 5 warunków\ więc wyniki obliczeń nie są sumowalne do 100%), ograniczając się tylko do uprzednio wyróżnionych grup płodności.

Badanie potwierdziło uprzednio sformułowaną tezę o występowaniu w społeczeństwie polskim silnej potrzeby posiadania dziecka w małżeń-

Tabela 6

Postawy młodzieży wobec planowanej dzietności w zależności od wieku respondenta

KOBIECY

Wyszczególnienie	Warunki dzietności							
	1	2	3	4	5	6	7	8
	w liczbach względnych w stosunku do subpopulacji wyodrębnionej ze względu na wiek w momencie deklaracji i i-tą dzietność							
Razem	34,2	10,7	27,9	52,1	45,8	4,2	46,8	5,9
1. Planowane dziecko								
– pierwsze	20,6	1,2	4,3	37,5	22,2	1,3	41,9	1,4
– drugie	9,7	7,6	17,7	11,7	17,9	2,4	54,1	6,3
– trzecie	6,0	6,5	19,6	10,2	20,3	1,9	44,1	6,3
– dalsze	1,9	11,3	16,8	7,5	19,8	0,9	47,2	8,5
2. Wiek w momencie obserwacji								
– planowane dziecko i-tej kolejności								
20 i mniej								
– pierwsze	18,7	0,8	4,9	38,6	22,2	1,7	41,4	1,6
– drugie	8,7	6,2	18,0	11,8	18,7	2,5	54,3	2,0
– trzecie	3,7	5,1	17,9	8,4	12,6	2,0	49,0	5,7
– dalsze	–	8,3	8,3	4,2	–	–	66,7	12,5
20 – 24								
– pierwsze	22,0	1,3	4,5	37,7	23,7	1,2	41,4	1,2
– drugie	9,9	8,7	18,3	11,3	17,5	2,2	54,2	2,0
– trzecie	6,9	7,4	21,2	11,1	23,3	1,9	42,1	6,7
– dalsze	2,6	11,8	16,8	9,2	26,3	1,3	42,4	7,9
25 – 29								
– pierwsze	15,5	2,0	1,4	27,7	11,5	0,7	48,0	4,1
– drugie	7,4	5,1	10,3	17,0	11,7	3,6	54,1	3,0
– trzecie	11,8	5,8	8,7	11,7	22,9	2,9	38,2	2,9
– dalsze	–	23,8	37,0	–	–	–	23,8	–
30 i więcej								
– pierwsze	22,7	–	–	22,4	–	–	54,5	–
– drugie	–	–	–	21,2	–	–	64,3	–
– trzecie	–	–	–	22,3	–	–	33,3	–
– dalsze	–	–	–	–	–	–	28,4	–

Źródło: por tabela t.

Uwarunkowania: patrz tabela 5.

Tabela

Postawy młodzieży wobec planowanej dzietności w zależności od poziomu wykształcenia

MĘŻCZYŹNI

Wyszczególnienie	Warunki dzietności							
	1	2	3	4	5	6	7	8
	w liczbach względnych w stosunku do subpopulacji deklarującej <i>i</i> -te dziecko							
Razem respondenci	27,2	8,4	19,5	49,0	48,1	4,1	39,4	11,0
Poziom wykształcenia								
– planowana dzietność								
1. Wyższe								
– pierwsza	18,9	0,0	5,4	45,9	21,6	0,0	37,8	0,0
– druga	11,8	8,6	14,7	29,4	32,2	0,0	38,2	2,9
– trzecia	0,0	0,2	0,0	27,3	9,1	0,0	63,6	0,0
2. Niepełne wyższe								
– pierwsza	17,1	0,0	4,5	42,0	19,3	0,0	39,1	0,0
– druga	9,8	2,4	14,5	21,9	25,7	1,2	47,6	1,2
– trzecia	0,0	0,0	38,3	23,0	26,8	0,0	38,5	7,7
3. Policealne								
– pierwsza	20,6	2,9	5,8	47,0	20,6	5,8	14,3	0,0
– druga	6,0	6,0	24,3	21,2	27,3	6,0	0,0	11,4
– trzecia	14,2	0,0	21,4	28,5	35,6	7,1	0,0	0,0
4. Średnie								
– pierwsza	25,3	1,9	3,1	32,1	21,6	1,1	32,4	2,1
– druga	9,8	8,6	15,6	15,0	23,0	2,8	33,3	6,8
– trzecia	9,0	9,5	21,7	8,9	27,0	0,5	21,4	11,6
5. Niepełne średnie								
– pierwsza	23,7	1,4	3,5	34,2	26,5	1,9	40,6	3,2
– druga	8,0	8,7	14,1	12,0	21,3	2,0	48,1	7,0
– trzecia	6,4	4,5	26,5	7,1	18,6	5,1	37,0	13,5
6. Zasadnicze								
– pierwsza	11,7	0,7	1,7	29,8	15,5	0,9	38,8	1,7
– druga	3,0	3,6	6,3	13,3	20,8	0,7	49,7	3,7
– trzecia	3,0	2,5	12,6	14,7	24,2	1,5	35,5	10,2
7. Podstawowe ukończone								
– pierwsza	12,2	0,4	2,0	27,4	37,7	1,2	54,6	2,0
– druga	1,9	1,4	3,8	11,4	12,6	3,2	61,7	5,5
– trzecia	2,5	0,0	13,9	7,7	16,8	0,0	47,7	13,9

Źródło: por. tabela 1.

Uwarunkowania: patrz tabela 5.

stwie. Tylko 5,5% kobiet oraz 7,7% mężczyzn preferując zawarcie małżeństwa, wykluczało posiadanie dziecka, motywując to obserwacją trudnych warunków bytowych rodzin współczesnych, natomiast aż 45,9% respondentów wyraziło pragnienie posiadania dziecka w małżeństwie bez względu na warunki (mężczyźni – 43,7%, kobiety – 46,8%). Młodzież w swych wypowiedziach wyrażała pogląd, iż tylko dziecko nadaje

Tabela 8

Postawy młodzieży wobec planowanej dzietności w zależności od poziomu wykształcenia

KOBIETY

Wyszczególnienie	Warunki dzietności							
	1	2	3	4	5	6	7	8
	w liczbach względnych w stosunku do subpopulacji deklarującej <i>i</i> -te dziecko							
Razem respondentki	31,2	10,7	28,0	52,1	45,8	4,2	48,5	11,9
Poziom wykształcenia								
– planowana dzietność								
1. Wyższe								
– pierwsza	27,8	0,0	5,6	36,2	16,7	0,0	38,9	0,0
– druga	20,0	9,4	6,2	25,0	9,4	0,0	55,3	3,1
– trzecia	11,0	10,0	30,0	20,0	29,9	0,0	30,0	10,0
2. Niepełne wyższe								
– pierwsza	23,7	0,7	3,6	36,7	20,8	2,2	38,1	0,7
– druga	11,0	2,4	23,2	8,6	20,9	2,4	57,4	2,3
– trzecia	4,8	4,8	50,0	7,2	26,2	4,8	40,5	2,4
3. Policealne								
– pierwsza	26,6	0,9	3,7	41,3	30,2	0,0	38,5	0,9
– druga	8,0	14,9	17,9	24,8	25,8	2,0	46,5	4,0
– trzecia	3,7	11,1	14,8	29,6	51,8	0,0	25,9	7,4
4. Średnie								
– pierwsza	23,5	1,1	3,8	36,9	21,2	0,9	41,7	2,7
– druga	9,1	7,9	18,0	1,9	19,2	2,1	52,0	5,6
– trzecia	6,4	8,3	20,0	12,0	22,7	2,1	42,2	11,9
5. Niepełne średnie								
– pierwsza	10,1	1,5	7,3	45,1	28,5	2,6	36,1	1,6
– druga	12,1	8,5	22,2	10,2	17,2	2,7	52,3	4,6
– trzecia	7,8	5,7	23,5	9,0	16,4	1,9	45,5	11,2
6. Zasadnicze								
– pierwsza	14,4	1,6	2,1	26,1	12,5	0,1	51,5	1,9
– druga	5,2	2,6	9,7	8,6	12,0	2,9	61,3	5,2
– trzecia	0,9	4,5	13,4	7,2	11,5	0,5	53,1	14,2
7. Podstawowe ukończone								
– pierwsza	11,5	0,3	3,1	29,5	12,5	1,0	55,2	2,6
– druga	7,2	2,4	7,1	8,4	19,8	1,2	61,1	7,2
– trzecia	3,8	1,9	11,2	5,6	13,0	0,0	55,6	13,0

Źródło: por. tabela 1

Uwarunkowania: patrz tabela 5.

sens związkowi małżeńskiemu, stąd tak znaczny odsetek aspiracji rodzicielskich nie warunkujących dzietności.

Postawy młodzieży wobec planowanej dzietności badano w powiązaniu z: płcią, wiekiem, deklarowaną z-tą dzietnością (I, II, III i dalszą) oraz poziomem wykształcenia respondenta. Wśród respondentów nie warunkujących dzietności zauważono dyspersję w zależności od wymienionych cech. U kobiet wiek w momencie obserwacji skorelowany z pierw

szą i drugą dietnością wykazał zależność dodatnią. Im starsza wiekiem subpopulacja, tym większy odsetek kobiet zgłaszała pragnienie posiadania dziecka bez względu na warunki. Subpopulacja kobiet w wieku poniżej 20 lat preferuje posiadanie dziecka pierwszego bez względu na warunki w 41,4%, a subpopulacja powyżej 30 roku życia w 54,5%, natomiast w zakresie trzeciej i dalszej dietności obserwujemy zależność ujemną.

Subpopulacja kobiet najmłodszych pragnie posiadać dziecko dalszej kolejności bez względu na warunki w 66,7%, a kobiet powyżej 30 roku życia tylko w 28,4%. Odwrotnie mężczyźni. Tu im starsza subpopulacja, tym częstsze są wypowiedzi nie warunkujące dalszej dietności. Młodzież męska w wieku poniżej 20 lat preferuje posiadanie dziecka w dalszej kolejności bez względu na warunki w 33,3%, a w wieku powyżej 30 lat w 66,7%. Aspiracje młodzieży w tym zakresie, przy uwzględnieniu poziomu wykształcenia respondenta i jego płci charakteryzuje dyferencjacja (tab. 7 i 8). Mamy do czynienia z zależnością ujemną. Przy wyższym poziomie wykształcenia uzyskujemy niższy odsetek młodzieży preferujący realizowanie modelu dietności bez względu na warunki. W szczególności preferencje takie w odniesieniu do 1 dziecka wyraziło 38,9% kobiet posiadających wykształcenie wyższe, a 55,2% podstawowe.

Pozostałe 52,1% ogółu badanej młodzieży warunkowało swoje aspiracje dietności małżeńskiej, koncentrując uwagę na czynniku mieszkaniowym i finansowym. Młodzieży zależy na uprzednim posiadaniu mieszkania, stabilizacji zawodowej oraz możliwości zapewnienia dziecku opieki. Uwzględniając preferowaną i-tą dietność dostrzegamy dyspersję uwarunkowań mieszkaniowych, przy czym najwyższy odsetek uwarunkowań tego typu wiąże się z pierwszym dzieckiem.

Problem niezbędności zabezpieczenia warunków mieszkaniowych dostrzega młodzież obojga płci w każdej subpopulacji wieku. W odniesieniu do pierwszego dziecka 32,4% mężczyzn oraz 37,5% kobiet sygnalizuje konieczność zaspokojenia swych aspiracji mieszkaniowych, akcentując pragnienie posiadania własnego locum. W odniesieniu natomiast do dietności dalszej kolejności możliwość realizacji modelu dietności młodzież warunkuje polepszeniem warunków mieszkaniowych, lepszym wyposażeniem mieszkania, większym mieszkaniem (dla trzeciego dziecka mężczyźni w 11,2%, a kobiety w 10,2%), równocześnie dostrzegając konieczność realizacji warunków w innej sferze. Tu także poziom wykształcenia okazał się zmienną determinującą postawy młodzieży. Im wyższy poziom wykształcenia respondenta, tym częściej wiąże on możliwość realizacji preferowanego modelu rodziny z uprzednim zabezpieczeniem dobrych warunków mieszkaniowych.

Równocześnie, począwszy od dziecka drugiej kolejności zwiększają się wymagania młodzieży w odniesieniu do potrzeb niezbędnych dla realizacji preferowanego modelu dietności małżeńskiej. Aspiracje młodzie-

ży koncentrują się w grupie uwarunkowań materialnych i psychologiczno-kulturalnych. Zaznacza się wyraźne pragnienie pełnego materialnego uniezależnienia się od rodziców poprzez stabilizację zawodową małżonków. Młodzież żeńska i męska wiąże rodzinę dwu lub trójdzielną bardzo często z awansem w pracy, lepszą, czy wręcz bardzo dobrą, sytuacją finansową. Jednocześnie, pojawiają się wypowiedzi w których młodzież możliwość realizacji planowanego modelu rodziny wiąże z potrzebą skutecznych działań przez politykę społeczno-ekonomiczną państwa. Tu uwarunkowania dotyczą konieczności zapewnienia możliwości korzystania z dłuższych płatnych urlopów macierzyńskich, uzyskania miejsca w przedszkolu, właściwego zaopatrzenia rynku itd. Nieobojętna młodzieży jest sprawa zdrowia rodziny, a zwłaszcza prawidłowego rozwoju psychofizycznego dzieci starszych. Ponadto, 27,2% młodzieży zwracało uwagę na niezbędną trwałość więzi emocjonalnej między małżonkami, przy czym poziom wykształcenia okazał się zmienną różnicującą istotnie wypowiedzi młodzieży. I tak, w odniesieniu do dziecka pierwszego dyspersja była następująca:

	M	K
respondenci z wykształceniem wyższym	18,9%	27,8%
respondenci z wykształceniem podstawowym	12,2%	11,5%

W kwestionariuszu ankietowym zostało także zawarte pytanie, czy i pod jakimi warunkami respondent zaaprobowałby model rodziny o dzietności wyższej od preferowanego. Otóż, średnio 10,2% młodzieży żeńskiej oraz 8,4% mężczyzn zgodziłoby się z taką sytuacją tylko w przypadku ciąży niezaplanowanej, natomiast pozostała młodzież wyrażała pogląd, iż będzie realizować model rodziny z liczbą dzieci przez siebie określoną, czyli model rodziny małodziejnej. Możliwość zmiany poglądów w odniesieniu do preferowanej dzietności młodzieży wiąże z bardzo dobrymi warunkami bytowymi rodziny. Tu wyraźnie zaznaczyła się konkurencyjność dzietności z dobrami wyższego rzędu przy równoczesnym oczekiwaniu, iż w rodzinie ukształtowanej nie będzie kłopotów natury zdrowotnej, wychowawczej i emocjonalnej.

Rezultaty dociekań traktować należy jako wstępną identyfikację uwarunkowań zawarcia związku małżeńskiego oraz dzietności małżeńskiej. Ponieważ obserwacją objęto młodzież regionu środkowo-zachodniego o wyższym w stosunku do innych regionów kraju stopniu urbanizacji oraz kultury rolnej, rezultatów badania nie uogólniamy na całą młodzież polską (badania nad całą populacją młodzieży polskiej są w toku realizacji).

Urbanizacja oraz poziom kultury rolnej to czynniki nieobojętne w kształtowaniu postaw młodzieży. Wydaje się, iż młodzież tego regionu częściej przejmuje wzorce zachowań środowiska miejskiego, stąd pewna

unifikacja postaw młodzieży środowiska miejskiego i wiejskiego. Ponadto, nie bez znaczenia wydaje się fakt czasowego związania młodzieży ze środowiskiem miejskim poprzez proces edukacji i zatrudnienie.

Dokonana identyfikacja uwarunkowań młodzieży potwierdza uprzednio sformułowaną tezę, iż wśród różnorodnych aspiracji życiowych młodzieży naczelną rolę przypada aspiracjom rodzinnym. Wskazuje to, że instytucja rodziny jako podstawowa forma życia społecznego zostanie podtrzymana. Młodzież w hierarchii swych potrzeb na pierwszym miejscu stawia potrzebę zawarcia związku małżeńskiego i ukształtowania rodziny własnej, zgodnie ze swymi preferencjami, natomiast aspiracje zawodowe, materialno-finansowe, społeczne, psychosocjologiczne i inne traktuje jako warunki niezbędne do pełnego zaspokojenia aspiracji rodzinnych. Wobec preferencji młodzieży do kształtowania tylko modelu jedno- lub dwudziennego, a w niewielkim stopniu 3 i wielodzietnego, niezbędne jest podjęcie kroków przez politykę społeczno-ekonomiczną państwa dla stworzenia warunków realizacji aspiracji rodzinnych młodzieży. Jednocześnie, jak z naszych badań wynika, znaczny odsetek młodzieży skłonny byłby apróbować model rodziny trójdzietnej w przypadku bardzo dobrego standardu życiowego i trwającej więzi emocjonalnej małżonków.

Sądzymy, iż wobec możliwości wystąpienia zjawiska deformacji strukturalnej społeczeństwa polskiego uwzględnienie aspiracji życiowych młodzieży jest niezbędne w działaniach na rzecz rozwoju przyszłej rodziny polskiej.

CONDITIONING OF A PROSPECTIVE FAMILY MODEL IN OPINIONS OF THE POLISH YOUTH IN AGE OF MATRIMONY

Summary

The article presents partial results of the survey of family attitudes of the Polish youth which was in age of matrimony at the moment of study. Surveying family attitudes of youth in an interdisciplinary approach is conducted by the Institute of Statistics and Demography of the Academy of Economics in Poznań.

The family attitudes of youth are understood to be their relation to concluding a matrimony, number of children to have, and conditioning of marriage and procreational decisions. The identification of factors conditioning a future family behavior of youth was found to be essential from the viewpoint of the general task of the survey. The identification of conditioning carried out confirmed the view that the Polish youth is intent on creating a family family ambitions are occupying the first place among life ambitions. Professional, material, financial, social and other ambitions are treated by youth as requisites to fulfill family ambitions. The detailed results of identifying factors conditioning the conclusion of matrimony

are found in the eight tables. The youth prefers a one-child, two-children model of family.

It can be inferred from the survey that a three-children model of family would be preferred if the conditions securing a better living standard of married couples were secured and the emotional bond between spouses was still lasting.

Taking account of the youth life aspirations — in face of the threatening deformations in demographic processes — is necessary in the actions promoting development of future Polish family.